

Bosscherwaarden: de feiten

Antwoorden op veel gestelde vragen

In november 2015 heeft de Vereniging Natuur en Milieu een voorlopig standpunt bepaald over het plan van Bosscherwaarden B.V. Dit op basis van de informatie die op dat moment voorhanden was. Dat standpunt is terug te vinden op de groenberaadpagina van de vereniging (www.vnmw.nl/groenberaad.html) en komt in het kort neer op een positief oordeel onder voorwaarde dat de realisatie van het natuurgebied op een verantwoorde manier kan plaatsvinden.

Nu, in april 2017, zijn veel meer details van het plan bekend, is de reikwijdte uitgebreid met de aanleg van een recreatiefunctie in de Lunenburgerwaard en naderen we het tijdstip waarop het definitieve standpunt bepaald moet worden. In de VNMW beslissen de leden, wat betreft het bestemmingsplan is de gemeenteraad aan zet. Dit document probeert de belangen van de natuur te behartigen tussen die van de initiatiefnemer, de in- en aanwonenden en de pachters en probeert op die manier een zinvolle bijdrage te geven voor een evenwichtige discussie.

Vereniging Natuur en Milieu, IVN afdeling Wijk bij Duurstede

Werkgroep Groenberaad

Versie 1.1, 27 april 2017

Inhoud

Inleiding	3
Wat is toch dat Akkoord van Utrecht?	3
Wat is het plan?.....	4
Is dit een grote stort?	4
Wat wordt er gestort?.....	5
Hoe weten we zeker wat er wordt gestort?.....	5
Hoe zit het met aan- en afvoer van materialen?	6
Hoe lang gaat dit project duren?.....	6
Wat halen we overhoop door de werkzaamheden?.....	6
Hoe ziet het gebied er uit in het nieuwe plan?	7
Hoeveel natuur hebben we eigenlijk nodig in Nederland?.....	7
Hoeveel mensen wonen in of bij het plangebied?.....	8
Wat merken in- en aanwonenden van de werkzaamheden?	9
Hoeveel grond verandert van functie?	9
Hoeveel grond heeft de landbouw nodig?.....	9
Moeten de pachters worden gecompenseerd?.....	10
Hoe zit het met arbeidsplaatsen en bedrijvigheid?	11
Gaat dit project ook niet om winst voor de initiatiefnemer?	11
Wat is de rol van de gemeente geweest?	12
Bronnen	12

Inleiding

De discussie over het al dan niet doorgaan van het project van Bosscherwaarden B.V. is niet gebaat bij discussies die gevoerd worden op basis van angst, onzekerheid en twijfel. De afgelopen maanden zijn in verschillende publicaties en andere uitingen beweringen gedaan waar wel iets op af valt te dingen. Vrijwel iedereen die betrokken is in dit dossier maakt zich hier wel eens schuldig aan.

In dit stuk proberen we de werkelijke informatie te achterhalen en weer te geven. Dit laat uiteraard nog alle ruimte voor een beslissing voor of tegen het plan zoals het nu voorligt!

De nadruk in dit stuk ligt op het plan voor de Bosscherwaarden, zijdelings komt ook de Lunenburgerwaard aan bod. In de Lunenburgerwaard loopt momenteel een natuurontwikkelingstraject van de provincie Utrecht onder regie van gebiedscoöperatie O-gen. De initiatiefnemer van de Bosscherwaarden stelt een verplaatsing van de recreatiefunctie van de Gravenbol voor naar de meest westelijke punt van de Lunenburgerwaard als maatschappelijke compensatie. Op die manier kunnen economie en ecologie hand in hand gaan.

Wat is toch dat Akkoord van Utrecht?

In 1990 is door het rijk de EHS (Ecologische HoofdStructuur, nu NatuurNetwerk Nederland – NNN) ingesteld naar aanleiding van de steeds verdergaande achteruitgang van de natuur, in het bijzonder in het agrarische gebied (zoals de uiterwaarden). De in de EHS begrensde gebieden konden voor de natuurdoelstelling met overheidsgeld worden aangekocht. De gehele Bosscherwaarden, uitgezonderd van het in functie zijnde fabrieksterrein, behoorde tot de EHS, evenals de Lunenburgerwaard. Deze laatste uiterwaard is ook aangewezen als beschermd Natura 2000 gebied.

In 2010 werd door staatssecretaris Henk Bleeker 70% bezuinigd op natuurbescherming en de omvang van de EHS aanzienlijk ingeperkt. Bovendien droeg het rijk de verantwoordelijkheid voor de uitvoering het natuurbeleid over aan de provincies. De provincie Utrecht heeft in samenspraak en met instemming van veel partijen, waaronder de agrarische sector, op 9 juni 2011 het Akkoord van Utrecht gesloten. Ook in andere provincies zijn dergelijke akkoorden, in Drenthe bijvoorbeeld het Groeimanifest. Het akkoord hield in dat van de 6.000 ha EHS gebied er tot 2018 nog maar 1.500 ha zou worden gerealiseerd, 1.500 ha zou worden teruggegeven (dus geen natuur meer) en 3.000 ha zou in een zogenaamde Groene Contour komen te liggen. De bedoeling was dat er in die gebieden uiteindelijk wel natuur zou komen (en het gebied dan weer aangesloten zou worden op de resterende EHS) maar dat daarvoor andere partijen, bijvoorbeeld particulieren, het initiatief moesten nemen en voor de financiering moesten zorgen.

Een groot gedeelte van de Bosscherwaarden is daarop in 2011 uit de EHS gehaald en ingedeeld als Groene Contour. Dit geldt niet voor de twee grote plassen, de arealen in eigendom van Staatsbosbeheer en het Utrechts Landschap en de stroken grond langs de zomerkade en bandijk, deze bleven allen in de EHS. De stukken in de Groene Contour zullen dus in de toekomst, zodra er een initiatiefnemer is, weer worden omgevormd tot natuur en worden toegevoegd aan de stukken die wel in de EHS liggen. Daarmee wordt het uiteindelijk weer een aaneengesloten natuurgebied.

Nu staat in het akkoord dat er in de Groene Contour geen aanvullende planologische beperkingen gelden voor de landbouw. Dit houdt in dat het huidige gebruik door de landbouw mag worden voortgezet in afwachting van de realisatie van natuur, we nemen dus niet alvast een voorschotje met extra beperkingen. Dit houdt uiteraard niet in dat er, op termijn, geen realisatie van natuur kan plaatsvinden, want anders zou het instellen van de Groene Contour in zijn geheel achterwege kunnen blijven. Tijdelijk mag de landbouw haar gang blijven gaan, maar uiteindelijk wordt het gebied natuur.

Wat is het plan?

Bosscherwaarden B.V. is van plan om in de Bosscherwaarden zand te gaan winnen voor de bouw of de aanleg van wegen. De plas die hierbij ontstaat wordt vervolgens weer helemaal opgevuld met grond of baggerspecie en daarna wordt het gebied ingericht als natuurgebied geschikt voor extensieve recreatie.

Eind 2016 is aan dit plan het aanleggen van een recreatiegebied in de Lunenburgerwaard toegevoegd, dicht bij de stad. Dit idee van verplaatsing is voor het eerst opgeschreven in de visie Rivierfront van de gemeente, waarvan de eerste versie al in het voorjaar van 2008 is vastgesteld. Daarna is deze visie nog een aantal keren herbevestigd door de gemeenteraad. Statement 1 in die visie luidt:

Wijk bij Duurstede kiest voor natuurontwikkeling in al haar uiterwaarden. De uiterwaarden moeten uiterlijk in 2018 beheerd worden door een professionele natuurbeheerder. De daartoe noodzakelijke herinrichting moet voortvarend en tijds worden uitgevoerd.

De initiatiefnemer gaat de door de gemeente verplicht gestelde maatschappelijke compensatie dus leveren door een stuk van die visie werkelijkheid te laten worden. Hiermee wordt het mogelijk de huidige recreatiefunctie van de Gravenbol, op 4 kilometer afstand, waarvan 3 kilometer over een smalle drukke bandijk, dicht bij de stad te brengen. Behalve voor de veiligheid van recreanten heeft dit ook positieve effecten voor de bedrijvigheid, vooral in de horeca en in de winkels. De Gravenbol kan dan weer een volledige natuurfunctie krijgen. Het toevoegen van de maatschappelijke compensatie aan willekeurig andere doelen, bijvoorbeeld algemene middelen, is niet toegestaan.

Is dit een grote stort?

In Nederland wordt gemiddeld per jaar 45 miljoen m³ grond of baggerspecie gestort. De definitie van grond in de relevante wetgeving is de volgende.

Grond is vast materiaal dat bestaat uit minerale delen met een maximale korrelgrootte van 2 millimeter en organische stof in een verhouding en met een structuur zoals deze in de bodem van nature worden aangetroffen, alsmede van nature in de bodem voorkomende schelpen en grind met een korrelgrootte van 2 tot 63 millimeter.

Voor baggerspecie geldt vrijwel dezelfde definitie, alleen is het materiaal dan afkomstig uit sloten, rivieren of kanalen. Watergangen moeten namelijk regelmatig worden uitgebaggerd om ze op de vereiste diepte te houden.

In de Bosscherwaarden wordt netto 8 miljoen m³ zand gewonnen en evenveel grond of baggerspecie teruggestort. Uitgesmeerd over een periode van 8 jaar is dit per jaar dus 2,5% van wat er in een jaar in heel Nederland wordt gestort. Belangrijker dan hoeveel er wordt gestort is wat er precies wordt gestort (kwaliteit versus kwantiteit).

Wat wordt er gestort?

Situaties zoals we die kennen uit de jaren 60 en 70 van de vorige eeuw, waarbij regelmatig gifschandalen voorkwamen met illegale stort op vuilnisbelten of in polders komen niet meer voor. De wetgeving en handhaving zijn behoorlijk aangescherpt. De huidige kwaliteitsklassen zijn afgeleid van de kwaliteit zoals we die aantreffen op de bodem van onze grote rivieren, zoals de Rijn.

Sinds 1 januari 2008 is er het Besluit Bodemkwaliteit (Bbk), wat een vertaling is van de Europese Kaderrichtlijn Afvalstoffen (KRA) en Kaderrichtlijn Water (WRW). Alle grond en baggerspecie wordt beschouwd als afval en mag alleen worden toegepast als het een zogenaamde nuttige toepassing betreft. Het opvullen van een plas is een nuttige toepassing. De oude klassen, die werden aangeduid met een cijfercodering, bestaan niet meer. Voor het toepassen van grond en baggerspecie in water zijn er twee klassen, A en B. Materiaal dat niet voldoet aan die kwaliteitseisen mogen nooit worden toegepast en moeten als afval worden afgevoerd.

Hoe weten we zeker wat er wordt gestort?

Het enkele feit dat er regels bestaan is natuurlijk geen garantie dat er niets mis kan gaan. Een initiatiefnemer heeft echter geen belang bij gedoe tijdens het werk, en op vertraging door het stilleggen van werkzaamheden zit men ook niet te wachten. Laat staan dat hij blij zal zijn met negatieve publiciteit. De intentie is dus om altijd binnen de regels te blijven en daarmee problemen te voorkomen.

Wat betreft het storten van grond of baggerspecie in rijkswateren, inclusief de uiterwaarden, is Rijkswaterstaat het bevoegd gezag. Op het gebied van andere milieuzaken als stof en lawaai is de provincie het bevoegd gezag. Veel van die taken worden uitgevoerd door de ODRU, de OmgevingsDienst Regio Utrecht. Zij controleren of er volgens de voorschriften wordt gewerkt, maar zij staan uiteraard niet permanent op het stortpunt.

Als extra zekerheid is het voorstelbaar dat afspraken worden gemaakt over onaangekondigde controles door een onafhankelijk bureau. De initiatiefnemer zou hiervoor een budget ter beschikking kunnen stellen. Dit zou behalve voor de kwaliteit van het gestorte materiaal ook kunnen voor het meten van de geluidsbelasting, de hoeveelheid stof in de lucht en dergelijke.

Hoe zit het met aan- en afvoer van materialen?

Het project is zo opgezet dat er minimale verkeersbewegingen op de dijk zullen plaatsvinden. De afvoer van het gewonnen zand en toevoer van de grond of baggerspecie gebeurt per schip. Wel is het zo dat tijdens de voorbereidingswerkzaamheden, onder andere bij het afplaggen van de kleilaag, er met grondverzetmachines wordt gereden in het gebied. Dit zal ook het geval zijn bij de eindafwerking. Deze machines zullen waarschijnlijk in het gebied worden gebracht via de weg. De winning van het zand gebeurt met een drijvende zandzuiger die het zand van onder de waterspiegel haalt.

Hoe lang gaat dit project duren?

Eind 2014 vertelde de initiatiefnemer op een informatieavond dat het project bij optimale omstandigheden en marktvrage in 3 jaar afgerond zou kunnen zijn, de voorbereiding en afwerking niet meegerekend. Dat wil zeggen, bij een aanhoudende grote vraag naar zand en een aanhoudend groot aanbod van grond en baggerspecie. Dit is geen echter geen realistisch scenario. Waarschijnlijker is het dat vraag en aanbod niet helemaal synchroon lopen en dat er goede en minder goede tijden zullen zijn.

Om te voorkomen dat de hele uiterwaard op de schop gaat is besloten een planning op te stellen waarbij na 2 jaar voorbereiding eerst het kleinere westelijke gedeelte in 4 jaar wordt ontwikkeld. Pas als dit westelijke deel op stoom is en voor meer dan 50% gereed zal het oostelijke gedeelte in 4 jaar worden ontwikkeld. Na afloop resteren dan nog 2 jaar voor de eindafwerking. Het totale project zou dan 12 jaar duren, maar of deze planning ook daadwerkelijk gehaald wordt is vooraf niet te voorspellen, want deze is afhankelijk van vraag en aanbod.

Van belang lijkt om zeker te stellen dat dit project het primaire project is en blijft voor zandwinning én grond of baggerspecieberging van de initiatiefnemer en dat hij niet uitwijkt naar andere locaties.

Wat halen we overhoop door de werkzaamheden?

Een agrarisch landschap is geen natuurgebied. Onder natuurgebied verstaan we een systeem waarbij de natuur leidend is, natuurlijke processen het beeld bepalen en er zo min mogelijk wordt ingegrepen. Voorbeelden hiervan zijn de Millingerwaard, de Blauwe Kamer en de Amerongse Bovenpolder. Veel uiterwaarden worden tegenwoordig weer ingericht als natuurgebied, vaak in combinatie met aanpassingen om het water meer ruimte te geven om de gevolgen van de klimaatverandering op te kunnen vangen (Ruimte voor de rivier).

In het verleden is een groot deel van de Bosscherwaarden, geschat op 80 ha, al eens vergraven en volgestort, onder andere met baggerspecie uit het Amsterdam-Rijnkanaal, het gebied is zeker niet maagdelijk meer. Veruit het grootste gedeelte van de Bosscherwaarden is nu in gebruik als agrarisch productiegebied, vooral als gras- en hooiland en als maisakker. In die gedeeltes is van natuurwaarden

geen sprake, er wordt in delen ook volop gemest. Er zijn enkele kleine stukken die wel enige natuurwaarde hebben, zoals het zuidelijke talud van de bandijk, de oostelijke gedeeltes van de zomerkade en het beboste gebied rond vooral de zuidelijke plas. Deze vallen echter grotendeels buiten het plangebied en zullen niet worden vergraven. De fauna die voorkomt rond de noordelijke plas zal, na demping, probleemloos migreren naar de zuidelijke plas en de nieuw aan te leggen geul.

Hoe ziet het gebied er uit in het nieuwe plan?

In het inrichtingsplan van de Bosscherwaarden is te lezen dat het gebied een dynamisch karakter krijgt onder invloed van de rivier. Niet de landbouw maar de natuur bepaalt wat er in het gebied gebeurt en welke planten en dieren daar voorkomen. Door het maken van laagtes in de oeverwal, gecombineerd met het aanleggen van een hoogwatergeul (niet meestromend) komt er echte rivierdynamiek in het gebied, waar veel planten en dieren van zullen profiteren. Ook is er de mogelijkheid voor een stukje ooibos in de stroomluwe noordelijke hoek met het Amsterdam-Rijnkanaal, wat vroeger zo typerend was voor het rivierlandschap. De hoogwatergeul komt op de plek te liggen van een oude stroomgeul van de rivier. Deze inrichting is conform de visie van de provincie zoals neergelegd in het Gebiedskatern Rivierengebied waarin wordt gesproken van een buitendijkse natuurontwikkeling met een parallelle inrichting gebaseerd op de karakteristiek van de rivier-dynamiek.

Wat betreft het beheer is een grote rol weggelegd voor runderen en paarden, die het gebied jaarrond kunnen begrazen. Voor de dieren is een hoogwatervluchtplaats voorzien. Ten behoeve van de recreatie komen er twee kleine parkeerplaatsen en een wandelrondje in het oostelijke gedeelte. Ook wordt nagedacht over een vogelkijkhut en een uitzichtpunt op de kruising van het Amsterdam-Rijnkanaal.

In vergelijking met de huidige inrichting zal de diversiteit en dynamiek enorm toenemen. Die ontwikkeling moet uiteraard nog beginnen, maar bij andere natuurontwikkelingsprojecten zoals de Blauwe Kamer en de Millingerwaard kunnen we al zien hoe dat gaat verlopen. In de Blauwe kamer steeg het aantal vogelsoorten in 25 jaar van 38 naar 70 en het aantal broedparen van 210 naar bijna 1000.

Volgens het MER heeft het uitvoeren van dit plan licht positieve gevolgen voor de vogels en de flora en positieve effecten voor zoogdieren, reptielen, amfibieën en insecten. De bijdrage voor realisatie van de provinciale natuurdoelen zijn ook positief.

Hoeveel natuur hebben we eigenlijk nodig in Nederland?

De hoeveelheid bos en natuur per inwoner van Nederland is teruggelopen van 1716 m² in 1900 (5 miljoen inwoners) tot 294 m² in 2010 (16,5 miljoen inwoners). De grootste achteruitgang was in de eerste helft van de vorige eeuw, maar tussen 1970 en 2010 was de achteruitgang nog steeds meer dan 23%. In dezelfde tijd nam het agrarisch grondgebruik fors toe. Vooral de hoeveelheid uiterwaard

is achteruit gegaan, van de oorspronkelijke 80.000 ha is nu nog maar 40.000 ha over. Dit is een van de redenen waarom we nu programma's moeten uitvoeren als 'Ruimte voor de rivier'.

De oppervlakte aan beschermd natuurgebied in Nederland is 14% (2016), dit zou volgens het door Nederland ondertekende biodiversiteitsverdrag van Aichi (JP) echter 17% moeten zijn. De hoeveelheid grond bestemd voor agrarische doeleinden in Nederland is 66%.

In de provincie Utrecht hebben we ook 14% natuur, in de gemeente Wijk bij Duurstede is dit echter maar 8,9%. Het agrarisch gebruik van de bodem is hier 77,9%. Kijkend naar die cijfers is er gewoon meer natuur nodig. Op het gebied van aaneengesloten natuur en beleving van die natuur in de directe omgeving valt er in Wijk bij Duurstede nog veel te verbeteren. De Bosscherwaarden vormen 2,7% van het bodemoppervlak van de gemeente.

Afgezien van de hoeveelheid natuur is het ook belangrijk dat we de natuur niet te erg versnipperen maar gebieden met een redelijke omvang proberen te maken en behouden. Daarnaast is het van groot belang om die gebieden zoveel mogelijk met elkaar te verbinden. De uiterwaarden van onze grote rivieren bieden een unieke kans om hier een aaneengesloten gebied te maken waar één natuurlijk proces zijn werk kan doen, namelijk de rivier. Het overstromen en droogvallen van de uiterwaarden met processen als erosie en sedimentatie zorgt voor overgangen in bodemsoorten die een belangrijke voorwaarde zijn voor diversiteit van soorten. Het ontbreken van schakels in die keten is echter funest voor het functioneren van het gebied als geheel. Mede om die reden is in 1990 de EHS ingesteld, daarnaast vanwege het inzicht dat een groot gebied meer oplevert van de optelsom van een aantal kleinere, de zogenaamde emergentie.

Hoeveel mensen wonen in of bij het plangebied?

Bij de voormalige steenfabriek zijn 3 woonadressen, de inwonenden van de uiterwaard. De huizen zijn waarschijnlijk gebouwd (of verbouwd) nadat de uiterwaard was opgenomen in de EHS. In het gebied rond de fabriek wordt niet ontzand of gestort, de terp blijft onaangeroerd. Een grotere groep betrokkenen woont binnendijks, in het gebied tussen Sluis Zuid, Lekdijk West en een stukje Romeinenbaan, de aanwonenden. Daar gaat het om in totaal 19 woonadressen. Als we ook nog 2 woonadressen meetellen aan de noordwest kant van de Romeinenbaan komen we op maximaal 24 woonadressen in onze gemeente.

Aan de overkant van de rivier is er geen buitendijkse bebouwing in de Rijswijksche Waard. In de daarnaast gelegen Beusichemse Waard ten westen van Ravenswaaij zijn er buitendijks 3 woonadressen. Deze liggen tegenover het westelijke gedeelte van het plangebied. Ruim genomen komen we dus in totaal op 27 woonadressen. In een brief aan het college van augustus 2014 blijkt dat het gaat om circa 65 bewoners aan de Lekdijk West, in Beusichem en in Ravenswaaij.

Wat merken in- en aanwonenden van de werkzaamheden?

De gevolgen van dit project tijdens de uitvoering en na oplevering zijn uitgebreid beschreven in het verplichte MER, een rapport wat in gaat op de effecten voor bodem, water, landschap, natuur, leefbaarheid, veiligheid en milieu. De eindconclusie is de volgende.

Het MER laat zien dat na de eindinrichting alle milieueffecten neutraal tot positief zijn met uitzondering van licht negatieve effecten door hinder voor de scheepvaart op de rivier door dwarsstroming en sedimentatie in de rivier. Tijdens zandwinning en baggerspeciebergingsprake van een aantal licht negatieve effecten. Er worden echter geen normen overschreden. Met inachtneming van de voorgestelde mitigerende maatregelen zijn er geen belemmeringen vanuit milieuaspecten te verwachten voor het project zandwinning, speciebergingsprake en natuurontwikkeling Bosscherwaarden.

Lekdijk West heeft een lengte van 2 kilometer tussen de kruisingen met Sluis Zuid en de Romeinenbaan. De uiterwaard is 600 meter breed op het breedste stuk. Omdat het project in twee fases wordt uitgevoerd, eerst het westelijke deel gevolgd door het oostelijke deel, zullen de gevolgen voor een aantal aanwonenden tijdens de uitvoering wat betreft de duur beperkt zijn tot één van de twee fases. De planning is dat er overdag op werkdagen wordt gewerkt, daarbuiten niet.

De in- en aanwonenden wonen na voltooiing van het plan in een aantrekkelijke woonomgeving die daarnaast Wijk bij Duurstede aantrekkelijker maakt voor bewoners en recreanten.

Hoeveel grond verandert van functie?

De bruto-oppervlakte van de Bosscherwaarden is 130 ha, maar niet al die grond is in gebruik voor de landbouw. Zo zijn er twee plassen die ontstaan zijn bij ontzandingen in het verleden (1977 – 1985), ook liggen er enkele stukken grond die als natuur zijn ingericht (eigendom van Staatsbosbeheer en het Utrechts Landschap), verder is er nog het terrein van de steenfabriek. Netto is op dit moment voor agrarisch gebruik ongeveer 87 ha beschikbaar, grofweg ongeveer 120 voetbalvelden. In het westelijke deel bestaat het vooral uit grasland, in het oostelijke deel vooral als akkerland voor de teelt van mais.

Er zijn mogelijkheden in het plan opgenomen voor particulier natuurbeheer in de noordoosthoek van de uiterwaard, het gaat daarbij om ongeveer 15 ha. We kunnen volgens het beheerplan daarbij denken aan seizoensbeweidings. Gemeten naar de totale oppervlakte grond met een agrarische functie in de gemeente verliest de landbouw met dit plan ongeveer 2% aan grondoppervlak.

Hoeveel grond heeft de landbouw nodig?

Agrarische productie zonder grond is niet mogelijk, in ieder geval is het nog ver weg. Er zijn al wel initiatieven om op grotere schaal bepaalde gewassen zoals sla, aardbeien en basilicum te telen in wat

verticale landbouw heet. In bepaalde sectoren wordt overigens al grotendeels gewerkt zonder grond, zoals bij de teelt van champignons.

De reguliere landbouw heeft veel ruimte nodig. Ondanks het steeds verder afnemende aantal bedrijven daalt het bodembeslag van de sector nauwelijks, er is dus sprake van schaalvergroting. Nederland is intussen een van de grootste exporteurs geworden van landbouwproducten. Helaas betekent dit niet automatisch dat er ook een goede boterham wordt verdiend door de agrarische bedrijven die aan het begin van de voedselketen staan, de meeste winsten gaan naar zeer grote internationale concerns. Ook betekent dit een naar verhouding grote milieubelasting voor het kleine Nederland.

In Nederland worden ongeveer 4 miljoen runderen gehouden, er zijn ongeveer 30.000 graasdierbedrijven (niet louter runderen). Door het loslaten van het melkquotum hebben veel agrariërs hun veestapel uitgebreid in de hoop dat schaalvergroting hun positie zou verbeteren, maar de werkelijkheid is anders. De verwachting was bijvoorbeeld dat er veel zuivel geëxporteerd zou kunnen worden naar het buitenland, bijvoorbeeld naar China. Door de vergrote productie schoot Nederland door het fosfaatplafond, waardoor de uitzonderingspositie voor de maximale hoeveelheid uit te rijden mest werd overschreden. Het verlies van die positie zou een grote ramp betekenen voor de veehouderij in Nederland. Intussen is er een algemene consensus dat er niet zozeer een tekort is aan grond maar een overschot aan vee en dat hier iets aan moet gebeuren, al is het alleen maar om aan internationale afspraken voor de bescherming van het milieu te blijven voldoen.

De overheid wil het aantal runderen met 140.000 stuks terugbrengen, 3,5% van het totaal. De eerste fase van de ingestelde stoppersregeling werd binnen 1 dag overschreven, er gaan bijna 500 agrariërs met 31.500 runderen gebruik van maken (orde grootte 1% van het totaal aantal veehouders).

Moeten de pachters worden gecompenseerd?

Het huidige agrarische gebruik van de Bosscherwaarden is minder dan 90 ha. Een gemiddeld melkveebedrijf heeft tegenwoordig 50 ha grond, akkerbouwbedrijven zijn intussen gemiddeld groter dan 40 ha. De grootste pachter gebruikt rond de 20 ha, de hier actieve loonwerker ook. Het aantal pachters varieert per jaar en ligt tussen de 5 en 8, de meesten pachten ruim onder de 10 ha.

Geen van de agrariërs die actief zijn in het gebied is grondeigenaar, meer dan 85% van de grond is in handen van 3 eigenaren. In de landbouw is het gebruikelijk dat pachtovereenkomsten voor vele jaren, soms tientallen jaren, worden aangegaan. De situatie in de Bosscherwaarden komt meer overeen met een kortlopende huur, want de agrariërs in de Bosscherwaarden hebben een jaarlijks contact wat hun de flexibiliteit geeft om afhankelijk van hun bedrijfsbehoefte de hoeveelheid te huren grond ieder jaar te optimaliseren.

Aan de andere kant kunnen ze er uiteraard nooit op vertrouwen dat de huur ieder jaar zal worden voortgezet. Bij het instellen van de EHS in 1990 is al duidelijk geworden dat de uiteindelijke bestemming van het gebied natuur is. Dat er nu een initiatiefnemer is die deze transitie daadwerkelijk zou kunnen doorvoeren was dus voor de pachters een voorzienbaar risico. Het is niet gebruikelijk dat een huurder, die voordelig anti-kraak woont, gecompenseerd moet worden als de

huur uiteindelijk toch wordt opgezegd voor vastgoed- of projectontwikkeling. Er bestaat dus geen enkele wettelijke verplichting dat er moet worden gecompenseerd, maar het mag uiteraard wel. Bovendien, zelfs als er nu wordt begonnen met de uitvoering van het plan zal het nog jaren duren voordat de laatste pachter zijn grond niet meer kan gebruiken, er is dus tijd voor het zoeken van een alternatief.

Hoe zit het met arbeidsplaatsen en bedrijvigheid?

Een onderzoek uit 2012 dat mede in opdracht van het ministerie van EL&I is uitgevoerd heeft het effect van openstelling van natuurgebieden op de vrijetijdseconomie langs de grote rivieren onderzocht. In het rapport worden drie gebieden vergeleken: een gebied met natuurontwikkeling en recreatieve natuur, een landbouwgebied en een gebied met een mix van natuur en landbouw. De vergelijking wordt gemaakt op aspecten als bestedingen, werkgelegenheid en bedrijvigheid.

Het blijkt dat in het gebied met de hoogste natuurlijkheid en openstelling (de Gelderse Poort) er meer dan dubbel zoveel banen zijn als in gebieden met beperkte openstelling en afwisseling landbouw-natuur (Midden-IJssel) en de volledig ontoegankelijke agrarische variant (Brabantse Bedijkte Maas). Ook liggen de bestedingen in de Gelderse Poort meer dan 2 keer zo hoog als in de andere twee gebieden.

De conclusie is dat vooral de combinatie van natuurontwikkeling en openstelling leidt tot een groeiende vrijetijdseconomie. Vrije toegang in de gebieden leidt tot bedrijvigheid in de vorm van excursiebureaus, horeca en fietsverhuur. Ook bereikbaarheid en beleefbaarheid blijken een belangrijke rol te spelen in de ontwikkeling van een 'struineconomie'. De aanbeveling is dan ook om door te gaan met natuurontwikkeling in uiterwaarden waar dat nog niet is gebeurd en vervolgens:

- De natuur in de uiterwaarden open te stellen.
- Te zorgen voor een goede bereikbaarheid.
- Te zorgen voor beleving door het aanbieden van trekpleisters.

De Omgevingsvisie Kromme Rijnstreek meent dat recreatie en toerisme de grootste kans bieden voor nieuwe ontwikkelingen in het buitengebied.

Gaat dit project ook niet om winst voor de initiatiefnemer?

Met het verdwijnen van de financiering onder de realisatie van de EHS zijn er vrijwel geen publieke fondsen meer voor de realisatie van natuur. De financiering moet dus komen van particuliere initiatieven of van de grote natuurbeschermingsorganisaties als Natuurmonumenten en het Utrechts Landschap. Op een groot aantal plekken in uiterwaarden zijn particulieren nu bezig, op andere plekken de natuurbeschermingsorganisaties (bijvoorbeeld in de Lunenburgerwaard of de Palmerswaard).

Voor de Bosscherwaarden is een particulier geïnteresseerd om door ontzanding en stort van grond of baggerspecie natuurontwikkeling mogelijk te maken en te financieren. Het maken van winst bij dit

project is uiteraard zijn doel, anders komt de continuïteit van zijn onderneming in gevaar. Dat er winst wordt gemaakt is echter niet vanzelfsprekend en gegarandeerd, de initiatiefnemer is afhankelijk van de markt voor zand, grond en baggerspecie en loopt zeker risico. Deze markten zijn echter goed in tijden van grotere economische activiteit. Tijdens de opstartfase van dit project, waar we nu nog middenin zitten, kost het project alleen maar geld, maar dat is inherent aan het ondernemen.

Wat is de rol van de gemeente geweest?

De gemeente heeft zich terughoudend opgesteld bij de ontwikkeling van het plan en dit bewust aan de initiatiefnemer overgelaten. Wel heeft de gemeente kaders aangegeven. Dit is een gebruikelijke procedure; bij bouwprojecten zoals de verhuizing van Kerkhof, ontwikkeling de Kamp en de bouw van appartementen in de Engk verloopt dit ook zo.

In een brief van 22 april 2013 van de gemeente aan de initiatiefnemer worden voorwaarden gesteld voor het voeren van verkennende gesprekken. Deze voorwaarden gaan onder andere over de maatschappelijke compensatie, de kwaliteit van het te storten materiaal, de tijdsduur en de veiligheid. Daarnaast zijn er boete- en arbitragebepalingen en moet een bedrag in deposito worden gestort. Ook moet er adequaat en onafhankelijk toezicht zijn op de feitelijke werkzaamheden. Dit geheel lijken goede voorwaarden voor een bindende juridische overeenkomst. Het opstellen daarvan is werk voor een gespecialiseerd advocatenkantoor.

Bronnen

Naast eigen veldonderzoek zijn de volgende publieke bronnen geraadpleegd:

- Tekst van het Akkoord van Utrecht (Herijking EHS), gesloten op 9 juni 2011 in Zeist met de bijbehorende kaarten
- Visie Rivierfront, 22 april 2008, geactualiseerd op 13 december 2011
- Inrichtingsplan Bosscherwaarden van 16 september 2016
- Presentatie project Bosscherwaarden op 13 december 2016 aan de gemeenteraad
- Rijkswaterstaat Leefomgeving, Besluit Bodemkwaliteit 22 november 2007, Kaderrichtlijn Afvalstoffen
- Handreiking Besluit bodemkwaliteit
- Gebiedskatern Rivierengebied, provincie Utrecht, juli 2011
- Brief van de provincie aan de initiatiefnemer over richtlijnen MER, 20 oktober 2006
- Broedvogels in de Blauwe Kamer, KNNV
- StatLine, online database van het Centraal Bureau voor de Statistiek
- Gemeente op Maat no 11, Wijk bij Duurstede, Centraal Bureau voor de Statistiek 2011
- Milieueffectrapport Zandwinning, Specieberging en Natuurontwikkeling, 15 december 2016
- Beheerplan Bosscherwaarden, 11 januari 2017
- Stoppersregeling melkveehouders, Staatscourant 10 februari 2017

- Kamerbrief Fosfaatreductieplan 2017
- Omgevingsvisie Kromme Rijng gebied, vanuit kwaliteit verder werken (natuurlijk), december 2016
- Openstelling Loont!, Bureau voor Ruimte en Vrije Tijd, april 2012
- Brief van het college aan de initiatiefnemer over het principeverzoek, 22 april 2013